

แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอัตวิสัย The Concept of Goodness in Theravada Buddhist Philosophy: A Subjective Reality

ไชยา เสนแสนยา

Chaiya Sensaenya

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: chaiya.sen@mcu.ac.th

Received May 6, 2025; Revised December 15, 2025; Accepted: December 21, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอัตวิสัย ด้วยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาเรื่องความดีในทางพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจทั้งในระดับอภิปรัชญาและจริยศาสตร์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การอธิบายความดีมักถูกนำเสนอในฐานะคุณค่าทางศีลธรรมซึ่งสัมพันธ์กับการกระทำและผลกรรมโดยถือว่ามีมาตรฐานสากลบางประการ อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลังของการศึกษาแนวคิดทางจริยศาสตร์พุทธปรัชญา มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตและเสนอว่าความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทควรถูกอธิบายในเชิงอัตวิสัยมากกว่าภววิสัย ฉะนั้น ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นอัตวิสัย โดยอาศัยการวิเคราะห์เชิงอภิปรัชญา เจตนา โครงสร้างปฏิจจสมุปบาท และความสัมพันธ์ของเจตนากรรม

คำสำคัญ: แนวคิดเรื่องความดี; พุทธปรัชญาเถรวาท; ความดีในฐานะอัตวิสัย

Abstract

The objective of this article is to investigate and analyze the concept of goodness in Theravada Buddhist philosophy from a subjective perspective. The study was conducted by examining relevant documents and research. The results indicate that the problem of goodness in Theravada Buddhist philosophy has been a significant issue attracting attention at both the metaphysical and ethical levels from the past to the present. The explanation of goodness is often presented as a moral value linked to actions and their karmic results, generally presumed to hold certain universal standards. However, in the later period of studying ethical concepts in Buddhist philosophy, a number of scholars have observed and proposed that goodness in Theravada Buddhist philosophy should be explained more in subjective

rather than objective terms. Therefore, goodness in Theravada Buddhist philosophy is fundamentally subjective, based on an analysis of metaphysics, intention (cetanā), the structure of dependent origination (paṭiccasamuppāda), and the relationship between intention and karma.

Keywords: Concept of Goodness; Critical Study; Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

ในประวัติศาสตร์ของความคิดปรัชญาแนวคิดเกี่ยวกับ ความจริง (Truth) ความดี (Goodness) และ ความงาม (Beauty) ได้รับการยกย่องในฐานะที่เป็นคุณค่าขั้นสูงสุด ทั้ง 3 สิ่งนี้มิได้เป็นเพียงหมวดหมู่ของการประเมินทางจริยศาสตร์หรือสุนทรียศาสตร์เท่านั้น แต่ยังแฝงไว้ด้วยฐานะเชิงอภิปรัชญา กล่าวคือ เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่แฝงอยู่ในธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งหมดที่ดำรงอยู่

ความดี คืออะไร เป็นปัญหาที่ถกเถียงกันมายาวนานในเชิงปรัชญา โดยเฉพาะนักปรัชญาฝ่ายตะวันตกตั้งแต่ยุคกรีก ที่มักจะคิดถึงประเด็นความเป็นไปของโลก หรือเรื่องที่ว่ามนุษย์เรานั้นควรจะทำตัวอย่างไรจึงจะทำให้สังคมดี ประเด็นเรื่องความดี ความงามและวิถีชีวิตการดำรงอยู่ของมนุษย์ธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนมักแสวงหาสิ่งที่ดี แต่ในการแสวงหาสิ่งที่ดีนั้นต้องมี การปฏิบัติดี ตามหน้าที่ของจิต เรียกว่า “ความดี” และคุณความดีจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในตัวบุคคล หากเขาไม่รู้ว่า เขากำลังทำอะไร ทำทำไม และทำอย่างไร ความรู้จึงเป็นบ่อเกิดของความดี (จ้านงค์ ทองประเสริฐ, 2518)

ในมุมมองของนักปรัชญาอย่าง เพลโต มองว่าความดีคือแบบอุดมการณ์สูงสุดเหนือสิ่งอื่นใด เป็นแหล่งกำเนิดของความจริงและความรู้ทั้งหมด (Plato, Republic, Book VI) อริสโตเติล มองว่าความดีถูกนิยามว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ทุกสรรพสิ่งใฝ่หา (Aristotle, Nicomachean Ethics, Book I, 1) สำหรับนักปรัชญาคริสต์เช่น โทมัส อควีนาส มองว่าความดีคือสิ่งที่ทุกสิ่งพึงแสวงหา (Aquinas, Summa Theologica, I, q.5, a.1) เขาเสนอว่าความดีมีลักษณะเดียวกับการดำรงอยู่ กล่าวคือ สิ่งใดก็ตามที่ดำรงอยู่ ย่อมดีในระดับหนึ่งตามธรรมชาติของมัน แนวคิดนี้ “ความดี” จึงมิได้เป็นเพียงแนวทางการกระทำที่ถูกต้อง แต่เป็นลักษณะพื้นฐานของสภาวะความเป็นอยู่ หรือกล่าวได้ว่า ความดีมีฐานะเป็นหนึ่งในโครงสร้างของความจริง

เพลโตนักปรัชญาชาวกรีก เคยแย้งทัศนะของนักปรัชญาสำนักโซฟิสต์ที่กล่าวว่า ความดีคือความพอใจ คือความสุขสำราญ ความดี คือสิ่งที่เราชอบ ดังนั้น ความดีจึงเป็นอัตวิสัย ใครชอบอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ซึ่งมีนัยยะว่าความดีนั้นมาจากความพึงพอใจ แต่เพลโตสอนให้ทำความดีด้วยเหตุผล (สุวัณน์ จันทรจันง, 2540) เพราะว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนแล้ว มักจะแสวงหาสิ่งที่ดี แต่สิ่งที่ดีไม่สามารถจะเกิดขึ้นในตัวบุคคลโดยฉับพลันหรือโดยโชค เนื่องจากความดีไม่ได้ดีเพราะธรรมชาติ แต่ได้มาจากการเรียนรู้ เพลโตกล่าวว่า ความรู้คือความดี (Plato, 1968) คนที่ขาดความรู้เหมือนคนตาบอดมองอะไรไม่เห็น (Plato, 1968) เพลโตยอมรับว่า ความดีมีหลากหลาย แต่ในความหลากหลายเขายังเชื่อว่ามีเอกภาพอยู่ เช่นเดียวกันกับความหลากหลายของสีที่มาจากแม่สีนั่นเอง เพลโต ได้กำหนดกรอบคุณธรรมหลัก 4 ประการขึ้น ในลักษณะว่าเป็นรากฐานคุณสมบัติที่จะชี้ให้เห็น

ว่าคนดีควรจะเป็นอย่างไร ในหนังสือ The Republic ว่าด้วยนครรัฐที่ดีต้องประกอบด้วยลักษณะ 1 ประการนี้ (Plato, 1975) ได้แก่ 1) Prudence ความรอบคอบ หมายถึงความชาญฉลาด 2) Justice ความยุติธรรม 3) Temperance อารมณ์ หมายถึงการรู้จักควบคุมอารมณ์และควบคุมตนเอง 4) Courage ความกล้าหาญ หมายถึงความอดทน แต่อริสโตเติล ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของเพลโต เป็นว่าความคิดดังกล่าวยังไม่รัดกุม จึงเพิ่มคุณธรรมเรื่องความใจกว้าง ความนุ่มนวล การใช้สติปัญญาอย่างรอบคอบเข้ามาอีก เพื่อให้เห็นว่า คนดีจะต้องมีคุณธรรมความดี (เพลโต, 2523)

หากจะว่าไปแล้ว นักปรัชญาได้จัดประเภทของความดีไว้ 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มอัตวิสัย หรือจิตวิสัย (Subjectivity) หมายถึง มุมมองหรือความคิดเห็นของบุคคล โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเชื่อ หรือความต้องการ อีกนัยหนึ่งอาจหมายถึงแนวความคิดส่วนบุคคลที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ (Solomon, Robert C, 2005) กลุ่มนี้ได้แก่ นักปรัชญากลุ่ม “โซพิสต์” เป็นตัวอย่างผู้มีโน้ตัทสน์สอดคล้องกับกลุ่มนี้ที่เห็นว่า “ดี” เป็นเรื่องต่างจิตต่างใจ มีลักษณะอัตนัย หรือเอกัตวาท (Individualism) ที่คนแต่ละคนเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง 2) กลุ่มปรวิสัย (Objectivity) หมายถึงความจริงของการมีอยู่บนฐานของข้อเท็จจริง และไม่ได้รับอิทธิพลจากความรู้สึก หรือความเชื่อส่วนบุคคล ในกลุ่มนี้มี “เพลโต” เป็นเจ้าแห่งความคิดที่เห็นแย้งจากโซพิสต์ที่ว่า “ดี” ต้องมีแบบของดีที่แน่นอนตายตัวหรือเป็นสิ่งที่ร่วมกับสิ่งต่างๆ โดยไม่ขึ้นอยู่กับความคิดหรือความรู้สึกที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นสิ่งสากล ที่ถูกค้นพบมากกว่าถูกสร้าง และเป็นจริงเสมอไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน เวลาใดหรือกับบุคคลใด หากความดีเป็นความพึงพอใจของแต่ละคน ไม่มีความดีในตัวเองที่คงที่ถาวร จะมีก็แต่สิ่งที่ดีสำหรับคนนั้น ณ เวลานั้น ก็ยากที่จะหาเกณฑ์ใดมาตัดสินว่าดีของใครคือดีที่สุด ดังกล่าวเพลโตไม่เรียกว่าเป็นการกระทำความดีทางปรัชญา ที่จะต้องรู้ว่าสิ่งที่ตนกำลังทำเป็นสิ่งที่ดี เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายใด (พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2559) และ 3) กลุ่มสัมพัทธวิสัย (Relative subjectivity) หมายถึง ความดีมิได้ขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคลแต่เพียงลำพัง และได้มีมาตรฐานสูงสุดเป็นอุดมคติที่ตายตัว หากแต่ขึ้นอยู่กับความตกลงยอมรับร่วมกันของสังคมหรือกลุ่มบุคคลในแต่ละวัฒนธรรม แต่ละยุคสมัย ความดีจึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ในกลุ่มนี้มีนักปรัชญาอย่าง โธมัส ฮอบส์ (Hobbes, T., 1651), ฌอง-ฌาค รัสโซ (Rousseau, J-J., 1762) หรือแนวคิดแบบสังคมวิสัยนิยม ซึ่งเห็นว่าความดีเป็นผลผลิตของการสร้างข้อตกลงหรือสัญญาทางสังคม เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและประโยชน์ส่วนรวม

ความดีเป็นเรื่องที่คนไปกำหนดค่าให้ อะไรที่วาทีก้เพราะคนเป็นผู้กำหนดค่าให้ว่าดี ดังนั้นความดีจึงหมายถึงสิ่งที่คนแต่ละคนกำหนด นักปรัชญากลุ่มโซพิสต์ มีหลักที่กล่าวว่า “มนุษย์เป็นเครื่องวัดสรรพสิ่ง” สิ่งใดเป็นจริงก็จริงสำหรับคนนั้น ในเวลานั้น สภาพที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย กับสภาพที่เป็นจริงปรากฏอย่างใดก็เป็นจริงอย่างนั้น โพรแทกอรัสปฏิเสธความดีในตัวเอง หรือความดีอันเป็นที่ยอมรับของคนในทุกสังคม โดยเห็นว่าความดีเป็นเรื่องเฉพาะของบุคคล จึงเป็นไปได้ที่ความดีในสังคมหนึ่ง อาจจะไม่ใช่ความดีในสังคมอื่น (พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2559) ต่างกับแนวคิดของเพลโต ที่กล่าวถึงความมีอยู่ของ “มโนคติแห่งความดี” (Idea of Good) มโนคติ คือ มโนภาพที่มีอยู่จริง ภายนอก ความคิดหรือสิ่งสากลที่เป็นความจริงแบบปรนัย “มโนคติแห่งความดี” จึงเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงอย่างเป็นอิสระ จากจิตและความคิด ไม่ใช่เรื่องอัตวิสัย ไม่ขึ้นกับเวลา สถานที่ และบุคคล ดังคำกล่าวของเพลโตที่ว่า “มโนคติแห่งความดี” ไม่ได้เป็นแค่แก่นแท้เพราะมันมีศักดิ์ศรีและ

อำนาจเหนือกว่าความเป็นแก่นแท้มาก (Plato, 1953) ความดีสูงสุด หรือมโนคติแห่งความดี จึงเป็นความดีในตัวเอง และเป็นความจริงแท้ที่มีอยู่ตายตัว เป็นจุดหมายของการประกอบคุณงามความดีทั้งปวงกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ถือว่าปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดในตัวของมนุษย์ ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกย่อมมีลักษณะเฉพาะของมัน สิ่งเฉพาะของมนุษย์ คือ ปัญญาที่นำมาซึ่งความรู้ และความรู้ บางอย่างสามารถทำให้เกิดประโยชน์สุขได้แต่ความสุขก็มีใช้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรแสวงหา เป็นเพียงสิ่งพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตทั้งมนุษย์และสัตว์ ต่างมีความต้องการเหมือนกัน เช่น ความอยาก ความหิว การสืบพันธุ์ ฯลฯ ความรู้ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้ที่เกี่ยวกับความจริงของโลกภายนอก เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นความรู้ที่ช่วยให้มนุษย์ได้เสพความพึงพอใจในความสุขทางกาย แต่ความรู้บริสุทธิ์ที่ทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ คือ ความรู้เพื่อความรู้ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นอาหารของจิต (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532)

พุทธปรัชญาเถรวาท มองว่า ความดีคือสิ่งที่ เป็นกุศล คือ การฉลาดเลือกที่จะกระทำ แต่ทั้งนี้ต้องดูเงื่อนไขอีกทีว่าผลจากการกระทำนั้น เกิดประโยชน์หรือโทษอย่างไร ดูเหมือนจะสอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มโซพิสต์ที่ใช้ความรู้สึกรับรู้เป็นการตัดสินความดี เช่นกรณีเด็กจับปลาเพราะความสนุกสนาน มีเรื่องเล่าว่า ครั้งที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ในเมืองสาวัตถี ขณะเดินบิณฑบาต ได้เจอเด็กจำนวนมากกำลังจับปลากันอยู่ด้วยความสนุกสนาน จึงตรัสถามว่า “พ่อหนูทั้งหลาย เธอทั้งหลายกลัวความทุกข์ ความทุกข์ ไม่เป็นที่รักของเธอทั้งหลายมิใช่หรือ” เด็กทั้งหลายทูลตอบว่า “อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายกลัวความทุกข์ ความทุกข์ไม่เป็นที่รัก ของข้าพระองค์ทั้งหลาย” พระองค์จึงตรัสว่า “ถ้าเธอทั้งหลายกลัวความทุกข์ถ้าความทุกข์ไม่เป็นที่รักของเธอทั้งหลาย ก็อย่าได้ทำบาปกรรมในที่แจ้ง (กรรมชั่วทางกายและทางวาจา) หรือ บาปกรรมในที่ลับ (กรรมชั่วทางใจ) เพราะเธอทั้งหลายจักทำ หรือกำลังทำบาปกรรมอยู่ ถึงจะเหาะหนีไปเธอย่อมไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 180 หน้าที่ 514 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากข้อความดังกล่าว ทำให้เห็นว่า หากรู้ว่สิ่งนั้นเป็นสิ่งไม่ดี และจะส่งผลไม่ดีกลับมา เราก็ไม่พึงกระทำ

แต่ความดีในมุมมองของกว้างกว่าทัศนะของกลุ่มโซพิสต์ที่เกินเลยความรู้สึกสามัญทั่วไป ที่เรียกว่าความดีขั้นปรมาตม หรือดีเหนือโลก และไม่ใช้ความดีสากลแบบเพลโต ที่ เป็นความดีแบบอุดมคติที่มีรูปแบบตายตัว เพราะว่าความดีในทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เหมือนจะมีเงื่อนไขบางเป็นตัวแปรให้เป็นไป อย่างกรณีการทำร้ายพระสงฆ์ หรือบิดามารดา หรือบุคคลทั่วไป หรือสัตว์ มีผลต่างกัน หรือการให้ทานกับพระสงฆ์ คนมีศีล คนทุศีล สัตว์ มีคุณค่าต่างกัน แสดงให้เห็นว่า ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นตัวกุศลหรือความฉลาดเป็นเครื่องกำหนดการกระทำ

พระมหาพรชัย สิริวิโร กล่าวว่า ความดีนั้นถูกเชื่อมโยงไปถึงรากของความดีคือกุศล และกุศลถูกอธิบายว่าเป็นรากฐานของการกระทำทุกอย่าง แสดงให้เห็นว่า ที่จริงแล้วกุศลนั้นประกอบกับใจเป็นหลัก ฉะนั้น ใจจึงเป็นฐานของความดี ไม่ใช่การกระทำและคำพูด ถ้าใจดีแล้วจะทำหรือพูดก็ดีตามไปด้วย (พระมหาพรชัย สิริวิโร, 2558) ซึ่งผู้วิจัยนั้นยังข้อมูลสนับสนุนที่ปรากฏในจุฬารากุโลวาทสูตรว่า

เราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยกาย กายกรรมของเราจะไม่พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น เพื่อเบียดเบียนทั้งตนทั้งผู้อื่น กายกรรมนี้เป็นกุศลมีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก

ดังนี้ไซ้ กรรมเห็นปานนั้นเธอพึงทำด้วยกาย แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่พึงรู้อย่างนี้ว่า เราทำอยู่ซึ่งกรรมใดด้วยวาจา วจิกรรมของเรานี้ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง วจิกรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก ดังนี้ เธอพึงเพิ่มวจิกรรมเห็นปานนั้น ..แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่พึงรู้อย่างนี้ว่า เราทำอยู่ซึ่งกรรมใดด้วยใจ มโนกรรมของเรานี้ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก ดังนี้ เธอพึงเพิ่มมโนกรรมเห็นปานนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 109-111 หน้าที่ 119-124 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า ใจที่เป็นกุศลเท่านั้นเป็นความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท ไม่ใช่การกระทำหรือคำพูด

ถ้าความดีในพุทธปรัชญาเป็นกุศล ถามว่า กุศลเป็นสิ่งที่มนุษย์มองว่าเป็นกุศล จัดเป็นกุศลหรือไม่ และถ้าเป็นอย่างนั้น กุศलय่อมเป็นอติวิสัย หรือถ้ามนุษย์ไม่มองก็ไม่เป็น และถ้ากุศลไม่เป็นสิ่งที่เกิดจากการบอกของมนุษย์ ก็แปลว่า กุศลเป็นปริวิสัย มีอยู่แล้วในโลกแห่งแบบของกุศล ไม่ขึ้นอยู่กับการกำกับของมนุษย์ เราจะเรียกอะไรว่าเป็นกุศลได้ ก็ต่อเมื่อเรานำมาเทียบกับอุดมคติของกุศล เมื่อเทียบและเข้ากันได้ จึงเรียกได้ว่า กุศล การเป็นเช่นนี้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าใครกำหนด แต่ขึ้นอยู่กับว่ามันสอดคล้องกับแบบแห่งกุศลที่มีอยู่ก่อน

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยยืนยันว่า ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นอติวิสัย การเป็นอติวิสัยนั้นมีนัยที่แตกต่างจากมุมมองของโซพิสต์อยู่หลายประเด็น นอกจากนี้ ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นไม่เป็นปริวิสัยแบบเพลโต เพราะเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินไม่ใช่แบบที่มีอยู่ก่อนเหมือนโลกแห่งแบบหรืออุดมคติ เหตุผลที่ว่าทำไมไม่เป็น และไม่ได้เป็นสัมพัทธวิสัยเหมือนโรมัส ฮอบ เพราะไม่ได้อาศัยเงื่อนไขหรือข้อตกลงยอมรับร่วมกันของสังคมหรือกลุ่มบุคคลในแต่ละวัฒนธรรม จะได้อภิปรายในรายละเอียดต่อไปตามลำดับ

วัตถุประสงค์การวิจัย

ในงานวิจัยนี้ต้องการศึกษาแนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอติวิสัย

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอติวิสัย” นี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแนวคิดเรื่องความดีจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก
2. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิแนวคิดเรื่องความดี จากอรรถกถา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. แยกแยะประเด็นเพื่อวิพากษ์แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทและตรวจสอบเหตุผลที่ใช้อธิบาย
4. สรุปผลของการศึกษา และนำเสนอข้อมูลที่ได้นำมา

ผลการศึกษา

ความดี หรือ กุศล คือ สภาวะที่เกิดขึ้นกับจิตใจ และแสดงออกไปยังการกระทำ ความดี ความงาม สิ่งที่ดี บุญ ฉลาด สิ่งที่ดีความชั่ว กรรมดี กุศล แปลโดยทั่วไปว่า “ดี” เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในจิตใจเป็นหลัก มีผลต่อ จิตใจก่อนแล้วจึงมีผลต่อ บุคคลิกภาพ แสดงผลออกมาทางภายนอก ซึ่งอาจแยกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ความดีเชิงมโนทัศน์ลักษณะที่เป็นสุข 2) ความดีเชิงปฏิบัติ ซึ่งถูกเรียกว่าเป็น “กุศลธรรม” คือ สิ่งที่ทำให้จิตมีลักษณะเช่นนั้น และลักษณะดังกล่าว เป็นลักษณะของจิตที่ดีงาม “กุศล” เป็นสภาวะอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้น และมีผลต่อจิตใจก่อน แล้วจึงแสดงผลออกมาทางภายนอก (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2556)

ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทสามารถแบ่งออกเป็นหลายมิติ ซึ่งสะท้อนถึงการปฏิบัติทางจิตใจและการกระทำที่มีเป้าหมายในการพัฒนาและหลุดพ้นจากทุกข์ ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้ถูกจำกัดเพียงแค่การกระทำที่ดีในแง่ภายนอกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาจิตใจและการทำความดีที่ช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของทุกสิ่งได้อย่างลึกซึ้ง ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท มีนัยะตรงกันข้ามกับความชั่ว ที่เรียกกันว่า กุศลกับอกุศล พุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับว่า “ดีบางประการ” อาจสัมพันธ์กับสังคม (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532) แต่ความดีที่แท้จริง ต้องวัดด้วย เจตนา และ ปัญญา มิใช่เพียงชนบหรือความนิยมทางสังคม ดังนั้น “ดี” ขึ้นอยู่กับสังคมในระดับโลกียธรรม แต่ “ดี” ไม่อาจขึ้นอยู่กับสังคมในระดับโลกุตระธรรม เพราะว่าลักษณะของความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ใช่แค่การกระทำที่ดีภายนอกเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตใจที่สะท้อนถึงการเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิต การปฏิบัติตามหลักธรรมในชีวิตประจำวัน และการตั้งใจที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์โดยการบรรลุสู่การหลุดพ้นจากกิเลสและการบรรลุความสุขที่แท้จริงความดีในแง่ของหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทคือการปฏิบัติตามหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ เช่น การเข้าใจและปฏิบัติตามอริยสัจ 4 การเดินตามอริยมรรค 8 การรักษาศีล การพัฒนาปัญญา และการฝึกปฏิบัติตามหลักพรหมวิหารธรรม ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลหลุดพ้นจากความทุกข์และบรรลุถึงความสุขที่แท้จริงในชีวิต

ตามหลักพุทธจริยธรรม เจตนาที่ประกอบด้วยความพยายามในการกระทำอันเป็นเหตุเบื้องต้นหรือเป็นความพยายามเพื่อให้การกระทำสำเร็จลงเป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าเชิงพุทธจริยธรรม ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกายด้วยวาจา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 34 หน้า 536 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เจตนาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่า การกระทำใด ดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด เพราะการกระทำทั้งหมดของมนุษย์มีเจตนาเป็นตัวคอยบังคับ เพราะฉะนั้น เจตนาจึงเป็นตัวแท้ของกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 335 หน้า 365 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น หลักการสำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความดีและความชั่ว ลักษณะที่เป็นข้อตัดสินทางจริยธรรมในทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นก็โดยอาศัยการกระทำใน 2 ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือ การกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูล ถือว่าเป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์ มีคุณค่า ส่วนการกระทำที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูลถือเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว

เกณฑ์ตัดสินความดีสูงสุดในพระพุทธปรัชญาเถรวาทนั่นก็คือ การได้เข้าไปสู่พระนิพพาน แต่สิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการวัดว่าได้ถึงความดีหรือยังไมถึงนั้น ต้องดูที่หลักของพระศาสนา คือการละสังโยชนทั้ง 10 ประการได้หรือยัง แต่การที่ปุณณคนธรรมดาจะไปตัดสินว่าสิ่งนี้เป็นความดีหรือไม่ใช่ความดีมีหลักเกณฑ์ง่ายๆ คือต้องพิสูจน์ด้วยตัวเองที่เรียกว่า “ปัจเจกตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูหิ” อันผู้รู้ทั้งหลายพึงรู้พึงเข้าใจด้วยตนเอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 89 หน้าที่ 111 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่การจะตัดสินว่าถูกต้องได้นั้น ต้องนำหลักการที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้แก่ชาวกาลามะ 10 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 505 หน้าที่ 179 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยที่พระพุทธองค์ได้ทรงประทานเป็นคำแนะนำที่มีคุณค่าที่สุดยอดเยี่ยมที่สุดในประวัติศาสตร์แห่งพุทธปรัชญาเถรวาท

ดังนั้น แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นการมองความดีจากภายในจิตใจที่ผ่านการฝึกฝนและการตระหนักรู้ในธรรมชาติของชีวิต ความดีไม่ได้มุ่งหวังเพียงแค่ผลลัพธ์ที่ดีในโลกนี้ แต่เกี่ยวข้องกับการหลุดพ้นจากทุกข์และการเข้าใจในธรรมชาติของการดำรงชีวิต ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงเป็นการปฏิบัติที่มาจากจิตใจที่บริสุทธิ์ โดยเน้นการฝึกฝนเมตตา การฝึกศีลธรรม การไม่ยึดติดกับผลลัพธ์ และการหลุดพ้นจากความทุกข์และความยึดมั่นในตัวตน

จากข้อถกเถียงเชิงอภิปรายเกี่ยวกับสถานะของ “ความดี” ว่าควรถือเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่โดยไม่ขึ้นกับความเห็น (อัตวิสัย) หรือไม่ แนวทางของพุทธปรัชญาเถรวาทที่แม้จะไม่ได้บัญญัติ “ความดี” ไว้เป็นภาวะถาวร แต่ก็ยืนยันว่ามี “กฎแห่งธรรม” (ธรรมธัมมตา) ที่ความดีต้องอิงตาม กล่าวคือความดีจะต้องสอดคล้องกับเจตนา กรรม และผลแห่งกรรมในทางที่จะนำไปสู่การลดละกิเลสและการบรรลุธรรม อย่างไรก็ตาม ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้มีสถานะเป็น “เป้าหมายสุดท้าย” แต่เป็นเพียง “เครื่องมือ” หรือ “หนทาง” สู่การพ้นทุกข์เท่านั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจึงต้องรู้จัก “ใช้” ความดี โดยไม่ “ยึดติด” กับความดี

แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทถือเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนเชิงอภิปรายและจริยศาสตร์ เพราะมันไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการพฤติกรรมที่ถือว่า “ชอบธรรม” (right conduct) เท่านั้น แต่ยังมันยังเกี่ยวเนื่องถึงสภาวะการดำรงอยู่ (being) และกระบวนการทางจิตวิญญาณของบุคคล (Gethin, 1998) ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกแบบเพลโต (Plato) หรือไอควินัส (Aquinas) ถือว่าความดีเป็นภาวะหรือรูปแบบที่มีสถานะสมบูรณ์ในตัวเอง (Plato, Republic, 509b; Aquinas, Summa Theologica, I, q.5) พุทธปรัชญาเถรวาทกลับเสนอว่าความดีเป็นสภาวะที่อิงอยู่กับจิตและปัจจัยที่เกื้อกูลต่อการดับทุกข์ (Bodhi, 2012)

ในเชิงอภิปราย พุทธปรัชญาเถรวาทไม่มองว่าความดีเป็น “สิ่งมีอยู่” ที่แยกขาดจากจิตหรือภาวะของชีวิต แต่เห็นว่าความดีเกิดขึ้นในบริบทของการปฏิบัติ การตั้งเจตนาที่ถูกต้อง และความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการก่อรูปของสภาวะจิตที่ประเสริฐ (Narada, 1988) ความดีจึงมีสถานะเป็น “อัตวิสัย” กล่าวคือ ความดีมีอยู่เพียงเมื่อมีผู้กระทำที่มีสภาวะจิตสอดคล้องกับเส้นทางแห่งการดับทุกข์ (Keown, 2005)

มุมมองนี้นำไปสู่การตั้งคำถามสำคัญทางอภิปรายและจริยศาสตร์ว่า หากความดีมิใช่สิ่งที่ดำรงอยู่โดยตัวของมันเอง แล้วมันจะมีสถานะเชิงความจริงอย่างไร? และความดีจะสามารถมีน้ำหนักทางจริยธรรมได้หรือไม่ ถ้ามันผันแปรตามจิตและเจตนาของแต่ละบุคคล?

ในพุทธปรัชญาเถรวาท แนวคิดเรื่องความดีไม่สามารถแยกออกจากเจตนา และการปฏิบัติของบุคคลได้ เพราะความดีในที่นี้ถูกมองว่าเป็นการกระทำที่มีเจตนาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างขึ้นมา ความดี จึงเป็นสิ่งที่มิมีลักษณะ อัตวิสัย หรือ สัมพัทธ์ ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้กระทำ (Narada, 1988; Gethin, 1998)

1. เจตนา เป็นปัจจัยหลักของความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท เจตนา นับว่าเป็นการกระทำที่เกิดจากจิตใจและเป็นตัวกำหนดทิศทางของการกระทำทางกาย วาจา และใจ (Bodhi, 2000) พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าการกระทำทั้งหลายเกิดจากเจตนาเป็นหลัก และเจตนาที่ดีสามารถนำไปสู่ผลที่ดีที่สุดในที่สุด โดยเฉพาะในเชิงจริยธรรม ดังนั้น ความดีจึงไม่ใช่สิ่งที่เป็นสภาพหรือคุณสมบัติที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการตั้งใจทำให้เกิดสิ่งดีด้วยความมุ่งมั่น (Cousins, 1996) ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่สามารถวัดหรือประเมินได้จากพฤติกรรมภายนอกเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับเจตนาที่อยู่เบื้องหลังการกระทำนั้น ๆ การกระทำที่มีเจตนารมณ์เพื่อความหลุดพ้น หรือการช่วยเหลือผู้อื่นในทางที่ถูกต้องย่อมเป็นความดี เช่น การปฏิบัติศีลธรรมตามหลัก “สติ” และ “เมตตา” ที่เจตนาเป็นแรงขับเคลื่อน (Sangharakshita, 2001)

2. การปฏิบัติเป็นกระบวนการของการสร้างความดี ในพุทธปรัชญาเถรวาท การปฏิบัติทางจิตวิญญาณเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการสร้างความดี การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการฝึกฝนจิตใจ เช่น การทำสมาธิ การฝึกสติ และการพัฒนาปัญญา เป็นวิธีที่บุคคลสามารถปลูกฝังความดีได้ (Bodhi, 2012) ในกรอบของการปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาท ความดีจะไม่เกิดขึ้นทันทีจากการตั้งใจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องผ่านการปฏิบัติที่สม่ำเสมอ เช่น การเจริญวิปัสสนา เพื่อที่จะเข้าใจธรรมชาติของทุกข์ และการดับทุกข์ ดังนั้น ความดีในที่นี้จึงเป็นผลลัพธ์ของการฝึกฝนที่มีเป้าหมายเพื่อการปลดปล่อยจิตใจจากกิเลสและความยึดมั่นในอัตตา (Keown, 2005)

3. ความดีในฐานะการดำเนินไปตามเส้นทางแห่งการหลุดพ้น การปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาท ไม่ใช่แค่การกระทำในทางกายหรือวาจาเท่านั้น แต่ยังเป็นการปฏิบัติตาม มรรค ๘ ซึ่งเป็นเส้นทางที่สามารถนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ ความดีในมุมมองนี้มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับการดำเนินชีวิตตามหลักของการเจริญปัญญาและการละวางจากการยึดมั่นในอัตตา (Narada, 1988) ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ความดีจึงไม่ใช่สิ่งที่เราสามารถมองเห็นได้โดยตรง แต่เป็นการสร้างขึ้นจากการปฏิบัติที่มุ่งหวังผลลัพธ์ทางจิตวิญญาณ ซึ่งแต่ละบุคคลจะสามารถสร้างความดีได้ผ่านการเจริญสติ, เมตตา, และการลดละกิเลสภายในใจ การสร้างความดีดังกล่าวไม่เป็นเรื่องของการบังคับหรือการมองโลกในมุมมองเชิงวัตถุ แต่เป็นการพัฒนาและสร้างขึ้นจากภายใน (Harvey, 2013)

ดังนั้น ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงสามารถมองได้ว่าเป็นผลผลิตของเจตนาและการปฏิบัติ ที่ขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจของบุคคลผู้กระทำ โดยมีเจตนาเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดทิศทางของการกระทำทางกาย วาจา และใจ ความดีจึงไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในตัวมันเอง แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝนและการปฏิบัติที่มุ่งไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ภายในจิตใจ ความดีในเชิงอัตวิสัยนี้ทำให้ความดีไม่เป็นที่ตายตัว แต่เป็นสิ่งที่มิพลวัตขึ้นอยู่กับการปฏิบัติและเจตนาของแต่ละบุคคลในเส้นทางแห่งการพัฒนา

แนวคิดเกี่ยวกับความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท แตกต่างจากแนวคิดในปรัชญาตะวันตก ที่มักจะมองความดีเป็นสิ่งที่เป็วัตถุ หรือ ภาวะที่สมบูรณ์ เช่น ในมุมมองของเพลโต ที่กล่าวถึงความดี

ว่าเป็นอุดมคติ หรือ รูปแบบที่สมบูรณ์ ที่มีอยู่ในภาพที่เหนือกว่า สถานะของความดีในความคิดของเพลโตนั้นเป็นสิ่งที่คงที่และไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก เช่น การกระทำหรือเจตนาของบุคคล (Plato, Republic, 509b) ในทางตรงกันข้าม อรรถวิสัยของความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ความดีเกิดจากการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติของบุคคล โดยไม่ขึ้นกับสถานะที่สมบูรณ์หรือภาวะที่คงที่ ความดีเกิดขึ้นจาก เจตนา และการกระทำที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามภาวะจิตของบุคคลและกระบวนการทางจิตวิญญาณ (Gethin, 1998) พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้ถือว่าความดีเป็นสิ่งที่คงที่ แต่เป็นกระบวนการของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงจิตใจไปในทางที่ดีขึ้น ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตกคือการที่พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ความดีเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับบุคคล และการกระทำของเขา ขึ้นอยู่กับเจตนาและการฝึกฝนจิตใจอย่างสม่ำเสมอ ขณะที่ในปรัชญาตะวันตก ความดีมักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่สามารถวัดได้จากภายนอก เช่น จากการกระทำที่ถูกต้องตามค่านิยมของสังคมหรือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว

การมองความดีในเชิงกระบวนการทำให้พุทธปรัชญาเถรวาท เน้นการพัฒนาและการฝึกฝนจิตใจ ผ่านการปฏิบัติ เช่น การทำสมาธิ การเจริญสติ การฝึกฝนปัญญา และการปรับเปลี่ยนเจตนาให้มีแนวโน้มที่ดีขึ้นตามหลักของ มรรค ๘ ซึ่งเป็นเส้นทางที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ (Bodhi, 2000) ความดีจึงเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการปฏิบัติที่ต้องใช้เวลาและความตั้งใจที่ต่อเนื่อง โดยที่ ผลของการปฏิบัติ จะสะท้อนให้เห็นในระดับการพัฒนาของจิตใจ ไม่ใช่สิ่งที่สามารถบรรลุได้ในทันทีทันใด ความดีในทางพุทธปรัชญาเถรวาทจึงไม่ใช่ภาวะที่สมบูรณ์หรืออุดมคติที่ต้องไปถึงจุดใดจุดหนึ่ง แต่เป็นการเดินทางที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องนำไปสู่การพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน (Harvey, 2013) โดยที่การพัฒนานี้จะมีความสัมพันธ์กับ ความเข้าใจ ที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับธรรมชาติของทุกข์ การเข้าใจความจริงของการมีอยู่ และการละการยึดมั่นในอัตตา

การที่แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอรรถวิสัยนั้นเกิดจากหลายปัจจัย ได้แก่ ความเข้าใจในแนวคิดเรื่อง อนัตตา (ความไม่มีตัวตน) การพิจารณาความดีจากการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและการหลุดพ้นจากอุปาทาน (การยึดมั่น) รวมถึงการเน้นการฝึกฝนจิตใจเพื่อเข้าถึงการหลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งจะอธิบายความดีได้จากประสบการณ์ภายในมากกว่าผลลัพธ์ที่สามารถมองเห็นได้จากภายนอก

แนวคิดของความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อมโยงกับแนวคิดสำคัญในพุทธปรัชญาคือ อนัตตา ซึ่งเป็นความเข้าใจว่าทุกสิ่งในจักรวาลไม่มีตัวตนที่ถาวรและไม่สามารถยึดมั่นเป็น “ตัวตน” ได้ การที่ไม่มีตัวตนหรืออัตตานี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การมองความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นเรื่องอรรถวิสัย เพราะการตีความความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการรับรู้ส่วนบุคคลที่เข้าใจในธรรมชาติของการมีอยู่และความไม่เที่ยง ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ใช่การกระทำที่มาจากความมุ่งหวังผลหรือรางวัลจากภายนอก แต่เป็นการกระทำที่เกิดจากการเข้าใจในธรรมชาติของโลกที่แท้จริง ซึ่งเป็นการเข้าใจว่าไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ถาวรหรือมีตัวตนที่มั่นคง เมื่อบุคคลหลุดพ้นจากการยึดมั่นในตัวตนและเข้าใจถึงธรรมชาติของอนัตตาแล้ว ความดีจะเกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่ได้ยึดติดกับตัวตนและผลของการกระทำนั้น

การทำความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทมีลักษณะที่แตกต่างจากการทำความดีในจริยศาสตร์ตะวันตกซึ่งมักจะพิจารณาผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจน แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทความดีเกิดจากการ

พัฒนาจิตใจและการหลุดพ้นจากอุปาทาน (การยึดมั่น) ซึ่งหมายถึงการไม่ยึดมั่นในผลของการกระทำ หรือในตัวตน การที่ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอัตวิสัยเกิดจากการที่มันขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของบุคคล เช่น เมื่อบุคคลสามารถปล่อยวางจากอุปาทานและเข้าใจธรรมชาติ ของการมีอยู่ได้ การกระทำที่ดีจะเกิดขึ้นโดยไม่ต้องการผลตอบแทนจากภายนอก นั่นหมายถึง ความดี จะมีการตีความที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ทางจิตใจและการพัฒนาภายในของแต่ละบุคคล ใน ทัศนะนี้ ความดีไม่ใช่สิ่งที่สามารถกำหนดได้จากภายนอกตามมาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ของสังคม แต่ เป็นสิ่งที่บุคคลแต่ละคนต้องพัฒนาขึ้นจากการฝึกฝนตนเองและการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต

การกระทำที่ดีเกิดจากการเจริญสติและการฝึกฝนจิตใจให้มีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต บุคคลที่ทำความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่จำเป็นต้องรอผลตอบแทนหรือการยอมรับจากสังคม การ กระทำที่ดีเกิดขึ้นจากการมีสติรู้เท่าทันความคิดและการกระทำของตนเอง การที่การกระทำดีในพุทธ ปรัชญาเถรวาทเป็นอัตวิสัยก็เพราะว่าไม่สามารถวัดหรือประเมินได้จากภายนอก แต่ต้องพิจารณาจาก การรับรู้ภายในของบุคคล ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับ การฝึกฝนและการเข้าใจในกระบวนการทางจิตใจ ความดี ในเชิงจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ไม่สามารถตัดสินได้จากภายนอกตามมาตรฐานของสังคม แต่เป็นสิ่งที่เกิด จากการเข้าใจใน ธรรมชาติของการมีอยู่ และ การปล่อยวางจากความยึดมั่นในตัวตน

การที่ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอัตวิสัย อาจถูกวิจารณ์ว่าเป็นแนวคิดที่ยากจะ ประยุกต์ใช้ในสังคมสมัยใหม่ที่มักจะมองความดีจากผลลัพธ์หรือการกระทำที่สามารถเห็นได้ชัดเจน จากภายนอก ข้อวิจารณ์นี้เกิดขึ้นเนื่องจากสังคมสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานทางสังคมและ กฎหมายมากกว่าการพิจารณาความดีจากการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ อย่างไรก็ตาม การที่ความดี ในพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นที่การพัฒนาจิตใจและการหลุดพ้นจากการยึดมั่นนั้นยังคงมีคุณค่าในแง่ของ การสร้างความสุขที่ยั่งยืนภายใน การวิจารณ์นี้จึงไม่ได้ทำให้แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถร วาทด้อยค่าลง แต่ช่วยให้เห็นว่าแนวคิดนี้สามารถมีบทบาทสำคัญในชีวิตภายในของบุคคลที่ต้องการ หลุดพ้นจากทุกข์และความไม่สมดุลของชีวิต

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงยืนยันว่า ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอัตวิสัย เพราะความดีในพุทธ ปรัชญาเถรวาทไม่ได้ถูกกำหนดจากภายนอก แต่เกิดจากการรับรู้ภายในของบุคคลที่เข้าใจธรรมชาติ ของชีวิต การทำความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดจากการเข้าใจในหลักของอนัตตา และการหลุดพ้น จากอุปาทาน ซึ่งไม่สามารถวัดจากผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจน แต่เป็นการกระทำที่เกิดจากการพัฒนา จิตใจและการเข้าใจธรรมชาติของโลก การที่ความดีเป็นอัตวิสัยทำให้พุทธปรัชญาเถรวาทมีมุมมองที่ แตกต่างจากระบบจริยธรรมของสังคมตะวันตกที่มักจะเน้นการประเมินผลลัพธ์จากการกระทำ แต่ใน พุทธปรัชญาเถรวาทนั้นการทำความดีเป็นผลมาจากการฝึกฝนจิตใจและการเข้าใจธรรมชาติของการมี อยู่ ซึ่งจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์และความไม่สมดุลในชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

ความดีในเชิงอัตวิสัย (Subjective) ความดีถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับเจตนาของบุคคลและ การรับรู้ของเขาเป็นหลัก ความดีในที่นี้ไม่สามารถยึดติดกับมาตรฐานภายนอกหรือเกณฑ์ที่ตายตัวได้ แต่จะพิจารณาจากจิตใจและความตั้งใจของผู้กระทำ ดังนั้น ความดีในเชิงอัตวิสัยจึงมีความยืดหยุ่นสูง และขึ้นอยู่กับ การตีความของแต่ละบุคคล การกระทำที่ดูเหมือนดีในบางกรณีอาจไม่ถือเป็นความดี

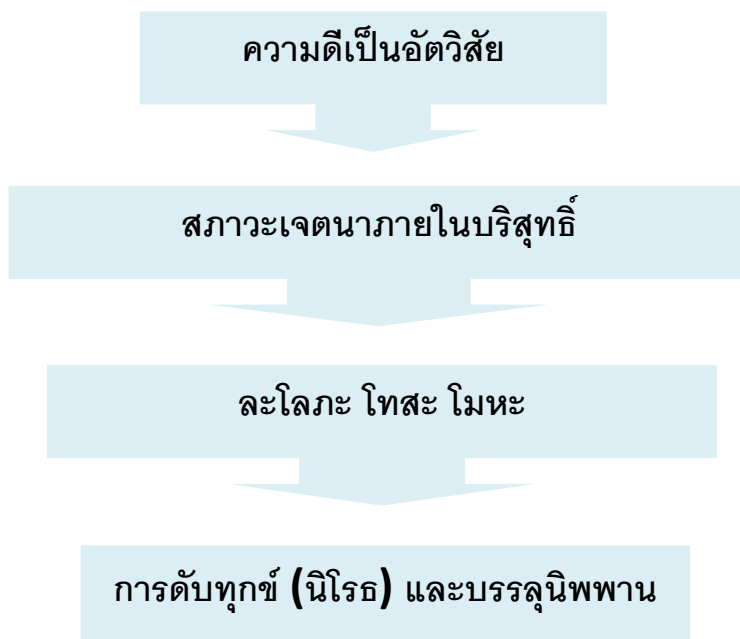

หากเจตนาของบุคคลนั้นไม่บริสุทธิ์ หรือมีจุดประสงค์ซ่อนเร้นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว และสอดคล้องกับทัศนะของพระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และ คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์ (2563) ที่กล่าวว่า ความสมบูรณ์ของความดีผ่านจิตใจ เป็นความจริงแท้ที่ไม่หายไป และระบุถึงหน้าที่ที่สัมพันธ์กับความดีนั้น โดยโยงให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการทำดีว่าทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นที่สัมพันธ์กับความดีนั้นได้อย่างชัดเจน (พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และ คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์, 2563)

นอกจากนั้น ความดีเชิงอัตวิสัยในพุทธปรัชญามักเกี่ยวข้องกับเจตนา การรับรู้ของแต่ละบุคคล การฝึกฝนจิต และการมองโลกในมุมมองที่มีการปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง การพิจารณาความดีจึงไม่สามารถตัดสินได้จากมาตรฐานเดียว แต่ต้องพิจารณาตามสถานการณ์ ประสบการณ์ส่วนบุคคล และการปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักธรรมที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ สอดคล้องกับทัศนะของพระมหาโกมล กมโล และพระเทพสุวรรณเมธี (2559) ที่กล่าวว่า พุทธปรัชญามองการทำความดีจะต้องประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ส่วนทางกายเรียกว่า กายกรรม การกระทำทางวาจา เรียกว่า วาจากรรม และการกระทำทางใจเรียกว่า มโนกรรม และมีเจตนาหรือความตั้งใจ เป็นแรงผลักดันที่จะทำให้เกิดความอโลภะ อโทสะ และอโมหะ ซึ่งถือเป็นกุศลมูลหรือรากเหง้าแห่งความดี ในฐานะเป็นกรรมวาทสอนว่าการกระทำย่อมมีผล ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ซึ่งเงื่อนไขของเกณฑ์ความดีจะมีทั้งที่เป็นสมมติ นิยามหรือสังคมบัญญัติขึ้นมา แต่สมมตินิยามจะมีความสัมพันธ์กับกรรมนิยามเสมอ การกระทำที่ไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียน อันเป็นสิ่งดีเพราะไม่มีโทษอันเป็นเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแล้ว ยังต้องเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ติเตียนด้วย จึงจะเรียกว่าดีพร้อม (พระมหาโกมล กมโล และพระเทพสุวรรณเมธี, 2559)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอัตวิสัยในฐานะที่เป็นผลของเจตนา เป็นประสบการณ์จิต เป็นสภาพจิต และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิต ซึ่งต้องรับรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นข้อเสนอใหม่ที่ชี้ให้เห็นว่า แม้ความดีจะมีโครงสร้างในระดับอภิปรัชญา แต่ระดับคุณค่าของมันเป็นเรื่องอัตวิสัยที่ต้องพิจารณาผ่านเจตนาและภาวะจิตของผู้กระทำเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่า ความดีจึงมิใช่เพียงเพื่อประโยชน์ชั่วคราว แต่เป็นการวางเหตุแห่งผลสุขและการดับทุกข์ในระดับจิตวิญญาณ โดยมีองค์ประกอบคือ ความดี เป็นสภาวะเจตนาบริสุทธิ์ ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ โดยเจตนา และด้วยอโลภะ อโทสะ อโมหะ เพื่อความสุขอันยั่งยืนและการพ้นทุกข์ จนถึงนิพพาน ดังแผนภูมิภาพต่อไปนี้

แผนภูมิภาพที่ 1 ความดีเป็นอรรถวิสัย

จากแผนภูมิภาพมีคำอธิบายว่า ความดีคือนั้นสภาวะเจตนาภายใน ที่เน้นองค์ประกอบของจิตที่ทำให้เจตนาในบริสุทธิ์ โดยมีเป้าหมายสูงสุดของความดีตามพุทธปรัชญาเถรวาทคือ การดับทุกข์ (นิโรธ) และบรรลุนิพพาน

บทสรุป

แนวคิดเรื่อง “ความดี” ในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ไม่ได้เป็นปรัวิสัย เพราะมันมิใช่สิ่งที่ถูกกำหนดหรือมีอยู่โดยธรรมชาติอย่างเป็นอิสระจากตัวบุคคล และไม่ใช่ว่าสิ่งที่ดีดำรงอยู่อย่างเป็นมาตรฐานคงที่เหนือกว่าทุกสิ่ง อย่างที่เพลโตเสนอผ่านแนวคิดเรื่อง โลกของแบบ ซึ่งเขาเชื่อว่าความดีเป็นสิ่งดำรงอยู่โดยตัวมันเองในฐานะแบบสูงสุด ที่เป็นอิสระจากโลกนี้ โลกของสังคม และตัวบุคคล

ในขณะเดียวกัน ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทก็ไม่ใช่ สัมพัทธวิสัยกล่าวคือ ไม่ได้เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก สภาพแวดล้อม หรือระบบสังคมที่กำหนดนิยามว่าการกระทำใดดีหรือชั่วตามสถานการณ์ ดังเช่นแนวคิดของโรมัส ฮอบส์ ที่เห็นว่ามาตรฐานศีลธรรมเป็นผลผลิตของข้อตกลงทางสังคม ซึ่งถูกออกแบบขึ้นเพื่อควบคุมสัญชาตญาณแห่งความเห็นแก่ตัวของมนุษย์

แต่ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอรรถวิสัย ในความหมายเฉพาะ กล่าวคือ ไม่ใช่ความดีในฐานะความรู้สึกหรือรสนิยมปัจเจกอย่างไรมาตรฐาน ดังที่โซฟิสต์ เสนอว่า “คนแต่ละคนมีมาตรฐานความดีของตน” แต่ในทางพุทธปรัชญาเถรวาท ความดีเกิดจากการพัฒนาจิตของบุคคลผ่านการปฏิบัติธรรม เจริญสติ ฝึกปัญญา และการละกิเลส ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของแต่ละบุคคล ความดีจึงเกิดจากการแปรเปลี่ยนภาวะทางจิตที่ลดความเห็นแก่ตัว ลตกิเลส และขัดเกลากายใจสู่ภาวะ

บริสุทธิ์ มันจึงเป็นอวัสัยในความหมายเชิงจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติ ที่อยู่บนฐานการปฏิบัติ ไม่ใช่เป็นเพียงรสนิยมหรือการตกลงของสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 การเน้นการพัฒนาจิตใจและการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต ควรมุ่งเน้นการสร้างแนวทางในการฝึกฝนจิตใจของบุคคลในชีวิตประจำวัน เช่น การปฏิบัติ สติ และ สมาธิ เพื่อนำไปสู่การเข้าใจความดีที่มาจากภายในจิตใจและไม่ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ภายนอก

1.2 การปรับแนวคิดความดีให้สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ การพัฒนาแนวคิดความดีให้สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่ควรจะเน้นที่การสร้างการเรียนรู้และการเข้าใจหลักคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น การทำความดีที่ไม่มุ่งหวังผลตอบแทนจากภายนอก โดยการฝึกสติ สมาธิ และการเข้าใจธรรมชาติของการมีชีวิตในสังคมร่วมสมัย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องความดีระหว่างพุทธปรัชญาเถรวาทกับศาสนาอื่น ๆ อาจช่วยขยายขอบเขตความเข้าใจและเปิดโอกาสให้เห็นการประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางพุทธปรัชญาเถรวาทในสังคมสมัยใหม่

2.2 ควรศึกษาศึกษาความสามารถในการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะในด้านการสร้างความสงบสุขและการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางสังคม จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางการสร้างสังคมที่ดี

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2518). *ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา.
- พระราชวรมนู (ประยูร ธมมจิตโต). (2559). *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2556). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลื่องเชียงเพียรเพื่อพุทธศาสน์.
- พระมหาโกมล กมล และพระเทพสุวรรณเมธี. (2559). เกณฑ์การตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาอุปนิษัท: วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*. 2(1): 90-101.
- พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และ คงสุขภูมิจันทร์. (2563). บทสนทนาเรื่องความดีตามทรรศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*. 5(1): 198-209.
- พระมหาพรชัย สิริวิโร. (2558). พุทธปรัชญาเป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณีธรรม?. *รายงานวิจัย*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2546). *อิทัปปัจจยตา: ธรรมชาติแห่งเหตุและผล*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. เล่มที่ 10, 13, 20, 22, 29. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพลโต. (2523). *อุดมรัฐ*. แปลและเรียบเรียง โดย ปรีชา ช้างขวัญยืน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ จันทรวงศ์. (2540). *ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุภาพใจ.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). *จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Batchelor. (1997). *Buddhism Without Beliefs*. Riverhead Books.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Anchor Books.
- Bodhi. (2005). *In the Buddha's Words: An Anthology of Discourses from the Pāli Canon*. Wisdom Publications.
- Definition of objectivity from the Cambridge Academic Content Dictionary*. Cambridge University Press.
- Hobbes, T. (1651). *Leviathan*. Oxford University Press.
- Plato. (1953). *Republic*. translated by B. Jowett, in *The Dialogues of Plato*. Oxford University Press.
- Plato. (1968). *The Republic of Plato*. Translated with notes and an interpretive essay by Allan Bloom. New York: Basic Book. Inc.
- Plato. (1975). *Republic*. Translated by Desmond Lee. Penguin Books.
- Rousseau, J-J. (1762). *The Social Contract*. Penguin Classics.
- Solomon, Robert C. (2005). *Subjectivity*. in Honderich, Ted. *Oxford Companion to Philosophy*. Oxford University Press.